

บทที่ 4

การแบ่งกลุ่มคนไทยตามฐานะทางเศรษฐกิจ และการแบ่งฐานะของคนในชุมชนมิตรมงคล

ในบทนี้ในช่วงต้นจะได้กล่าวถึงการแบ่งกลุ่มคนไทยตามฐานะทางเศรษฐกิจ และข้อมูลการแบ่งฐานะของคนในชุมชนมิตรมงคล จากนั้นจะได้กล่าวถึงการเลือกผู้ให้ข้อมูล และภาพรวมเชิงประชากรของผู้ให้ข้อมูลเสียก่อน ในช่วงท้ายจะเกี่ยวข้องกับบางประเด็นของระเบียบวิธีศึกษา และแนวคำถามในการสัมภาษณ์

การแบ่งกลุ่มคนไทยตามฐานะทางเศรษฐกิจ

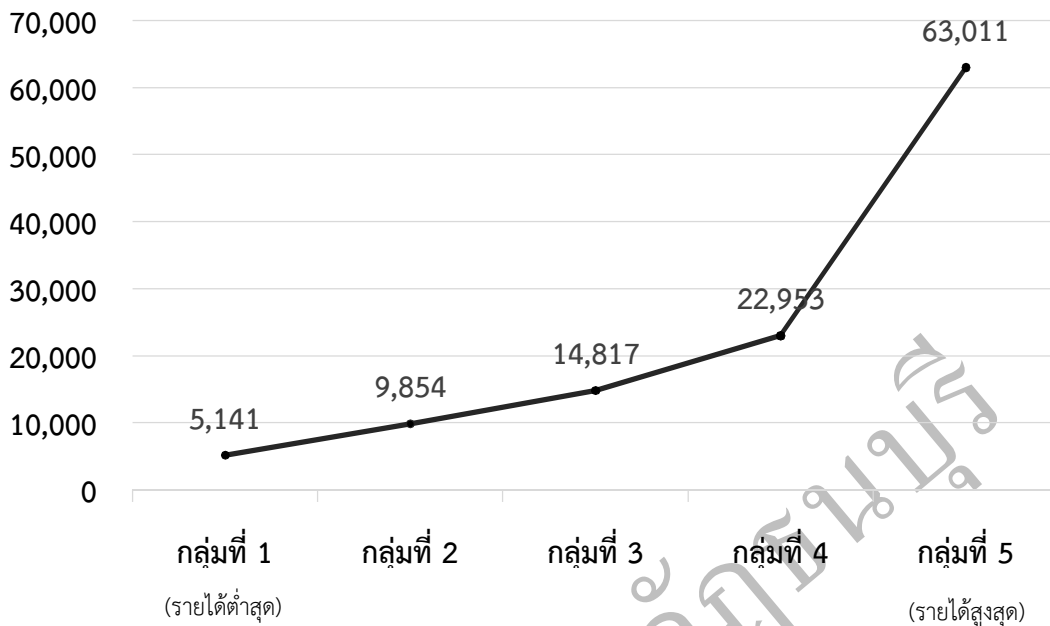
อาจแบ่งคนไทยตามฐานะทางเศรษฐกิจออกเป็น 5 ชั้น ได้แก่ กลุ่มคนจนหรือกลุ่มคนชนชั้นล่าง กลุ่มคนชนชั้นกลางล่าง กลุ่มคนชนชั้นกลางกลาง กลุ่มคนชนชั้นกลางบน และกลุ่มคนชนชั้นบน อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันไม่มีการศึกษาโดยตรงว่าจะใช้หลักเกณฑ์ใดในการแบ่ง ในรายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2558 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินิยามเฉพาะความจนหรือกลุ่มคนจน (ซึ่งเป็นการกำหนดตามนิยามความยากจนสัมบูรณ์) และนำนิยามดังกล่าวเป็นฐานสำหรับการนิยามคนจนมาก คนจนน้อย และคนเกือบจนต่อไป ส่วนข้อมูลความเหลื่อมล้ำแสดงอยู่ในข้อมูลการกระจายรายได้ในประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป., หน้า 4-6 และสรุปสำหรับผู้บริหาร หน้า 4 ตามลำดับ) การศึกษาฐานะทางเศรษฐกิจของคนไทยของทางราชการจะไม่ได้ใช้คำทางสังคมวิทยาอย่างคำว่า “ชนชั้น” แต่ใช้คำทางสถิติแทนในการจำแนกประชากร โดยรายงานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแบ่งกลุ่มประชากรตามระดับรายได้ด้วยค่าเดไซล์ (Decile) แบ่งกลุ่มประชากรเป็น 10 กลุ่มๆ ละ 10% เรียงจากรายได้ต่ำสุดถึงสูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป., สรุปสำหรับผู้บริหาร หน้า 4 ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 การแบ่งกลุ่มประชากรตามระดับรายได้ด้วยค่าเดไซล์

กลุ่มประชากร ตามระดับรายได้	อัตราส่วนรายได้ของประชากร (ร้อยละ)								
	2543	2545	2547	2549	2550	2552	2554	2556	2558
กลุ่ม 10% ที่ 1 (จนที่สุด)	1.50	1.61	1.75	1.34	1.55	1.62	1.56	1.06	1.58
กลุ่ม 10% ที่ 2	2.45	2.57	2.73	2.46	2.66	2.80	3.05	3.10	3.34
กลุ่ม 10% ที่ 3	3.22	3.40	3.56	3.34	3.51	3.66	3.88	4.03	4.22
กลุ่ม 10% ที่ 4	4.06	4.29	4.46	4.28	4.45	4.59	4.76	4.97	5.18
กลุ่ม 10% ที่ 5	5.09	5.35	5.55	5.39	5.56	5.65	5.77	6.07	6.29
กลุ่ม 10% ที่ 6	6.42	6.07	6.90	6.78	6.97	7.01	7.02	7.40	7.63
กลุ่ม 10% ที่ 7	8.37	8.59	8.73	8.67	8.86	8.84	8.66	9.15	9.33
กลุ่ม 10% ที่ 8	11.48	11.52	11.61	11.49	11.49	11.43	10.92	11.65	11.66
กลุ่ม 10% ที่ 9	17.06	16.48	16.41	16.26	16.08	15.95	15.11	15.77	15.78
กลุ่ม 10% ที่ 10 (รวยที่สุด)	40.36	39.48	38.30	39.98	38.87	38.44	39.27	36.81	34.98
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
สัดส่วนกลุ่มที่ 10/ กลุ่มที่ 1 (เท่า)	26.82	24.50	21.93	29.92	25.10	23.76	25.23	34.85	22.08

ส่วนรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2554 ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ แบ่งรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนด้วยค่าควินไทล์ (Quintiles) แบ่งครัวเรือนออกเป็น 5 กลุ่ม เรียงลำดับรายได้จากน้อยไปหามาก (ภาพที่ 4.1 รายได้ประจำเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน 5 กลุ่ม ปี 2554)

รายได้ประจำต่อเดือนต่อครัวเรือน (บาท)

ภาพที่ 4.1 รายได้ประจำเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน 5 กลุ่ม ปี พ.ศ. 2554

อย่างไรก็ดี แม้ว่าไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการแบ่งคนตามฐานะทางเศรษฐกิจ ออกเป็น 5 ชั้นก็ตาม แต่การเปรียบเทียบความแตกต่างของฐานะบุคคลนั้นน่าจะเป็นวิถีคิดปกติของมนุษย์ทั่วไป การแบ่งเป็น 5 ชั้นดังกล่าวน่าจะมีประโยชน์ในแง่เห็นความแตกต่างของคนทั้งประเทศอย่างกว้างๆ

อนึ่ง จากข้อมูลในตารางสัดส่วนรายได้ของประชากร จำแนกตามกลุ่มประชากร ตามระดับรายได้ (Decile by income) สามารถคำนวณได้ว่า ในปี 2558 ประชาชนร้อยละ 20 (กลุ่มที่มีฐานะดี) มีสัดส่วนรายได้คิดเป็น 50.76 ของรายได้ทั้งประเทศ ขณะที่ประชาชนร้อยละ 80 ที่เหลือมีรายได้ร้อยละ 49.23

หรือหากพิจารณาแบ่งย่อยๆ ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีรายได้ไม่ถึงครึ่งของรายได้ทั้งหมด จะเห็นว่า ประชากรร้อยละ 60 มีสัดส่วนรายได้เพียงร้อยละ 28.24 ของรายได้ทั้งหมดทั้งประเทศ ประชากรร้อยละ 70 มีสัดส่วนรายได้เพียงร้อยละ 35.57

และจากกราฟแสดงรายได้ประจำเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน 5 กลุ่ม ปี 2554 ถ้าประมาณการว่า ณ ระดับรายได้ 14,817 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน จัดเป็นคนชั้นกลางแล้วก็พอจะกล่าวได้ว่า ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 60 (กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3) อยู่ในกลุ่มชนชั้นกลางและชนชั้นกลางล่าง หรือกล่าวต่อไปในอีกนัยหนึ่งได้ว่า สัดส่วนคนชั้นกลางของประเทศไทยต่างจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งชนชั้นกลางกลางเป็นประชากรส่วนใหญ่

วิธีศึกษาความจนและฐานะคนในชุมชน โดยมีใช้กำหนดจากนักวิชาการ แต่พิจารณาจากมุมมองของประชาชนเอง ได้เคยมีการดำเนินการที่น่าสนใจคืองานของสมชัย จิตสุชน (2545)

เขาศึกษาการแบ่งสัดส่วนของคนในชุมชนจำแนกตามฐานะทางเศรษฐกิจโดยสำรวจจากตัวแทนชาวบ้าน
เอง ในปี 2544 พบว่า

ในชุมชนชนบท มีการใช้ค่าแบ่งสัดส่วนของคนในชุมชน ดังนี้

จนถาวร : ยากจน : ปานกลาง (32 : 53 : 14)⁵ ข้อมูลตัวแทนชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

ยากจน : ปานกลาง : ช่วยตัวเองได้ (24 : 44 : 32) ข้อมูลตัวแทนชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์

มีหนี้ชำระคืนไม่ได้ : มีหนี้ชำระคืนได้ : ไม่มีหนี้ (70 : 25 : 5) ข้อมูลตัวแทนชุมชนใน
จังหวัดเชียงใหม่

จนสุด : จน : พออยู่พอกิน (4 : 7 : 89) ข้อมูลตัวแทนชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี

เลี้ยงครอบครัวไม่ได้ : ไม่สามารถชำระหนี้ : พอมีพอกิน : ฐานะดี (39 : 46 : 10 : 5)

ข้อมูลตัวแทนชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

สำหรับชุมชนเมือง มีการใช้ค่าแบ่งสัดส่วนของคนในชุมชน ดังนี้

จนสุดๆ : จน (10 : 90)

ข้อมูลตัวแทนชุมชนในจังหวัดกรุงเทพฯ

จนสุด : จนปานกลาง : ปานกลาง (60 : 19 : 21) ข้อมูลตัวแทนชุมชนในจังหวัดยโสธร

คิดว่าตัวเองจน : คิดว่าตัวเองไม่จน (95 : 5) ข้อมูลตัวแทนชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษาของสมชัย ถือได้ว่าเป็นการศึกษาความยากจนเปรียบเทียบหรือความยากจน
สัมพัทธ์ในลักษณะหนึ่ง คือลักษณะที่ให้ชาวบ้านประเมินเอง ซึ่งยอมใช้การคิดเปรียบเทียบโดยตรง
มิใช่การคิดกำหนดค่าตัวเลขแบบการศึกษาความยากจนสมบูรณ์

การแบ่งฐานะของคนในชุมชนมิตรมงคล : จน พอมีพอกิน ปานกลาง

สำหรับกรณีชุมชนมิตรมงคล จากการสอบถามผู้นำชาวชุมชน ซึ่งใช้ค่าแบ่งสัดส่วน ได้แก่ จน
พอมีพอกิน ปานกลาง โดยผู้ศึกษาร่วมคำนวณ ตรวจสอบในฐานะที่เป็นคนในชุมชนเอง ได้ประมาณ
ตัวเลขสัดส่วน ดังนี้

จน : พอมีพอกิน : ปานกลาง (10 : 70 : 20)

การกำหนดเกณฑ์ใดคือจน พอมีพอกิน หรือมีฐานะปานกลาง ตามความเข้าใจของชาวบ้าน
ยอมเป็นการประเมินแบบคุณลักษณะหรือเชิงคุณภาพ มิใช่แบบวัดเชิงปริมาณ กล่าวคือ ผู้นำชุมชน
และผู้ศึกษาเห็นจากสภาพบ้านเรือน เครื่องอุปโภคบริโภค อาชีพ พฤติกรรมการใช้ชีวิตต่างๆ ของคน
ในชุมชนจากการที่มีชีวิตร่วมกันในชุมชน พบเห็นใกล้ชิดกันมาเป็นเวลายาวนาน 20 – 30 ปี ทำให้
สามารถประเมินได้

การใช้ค่าแบ่งตามมุมมองของประชาชนมีปัญหาตรงที่มีการใช้ค่าที่หลากหลาย ยากแก่
การเปรียบเทียบทั้งประเทศ ซึ่งถ้าใช้ค่าศัพท์ทางสังคมวิทยาอย่าง “ชนชั้น” จะช่วยสื่อได้ง่ายขึ้น
จึงอาจพิจารณาปรับเข้ากับการแบ่งกลุ่มคนตามฐานะทางเศรษฐกิจออกเป็น 5 ชั้น ได้แก่ กลุ่มคน
จนหรือกลุ่มคนชนชั้นล่าง กลุ่มคนชนชั้นกลางล่าง กลุ่มคนชนชั้นกลางกลาง กลุ่มคนชนชั้นกลางบน
และกลุ่มคนชนชั้นบน แต่อย่างไรก็ตาม ต้องตระหนักว่าการแบ่ง 5 ชั้นดังกล่าวเป็นไปอย่างกว้างๆ

⁵ตัวเลขรวมกันไม่เท่ากับ 100 ทั้งนี้เป็นไปตามเอกสารที่อ้าง

และยืดหยุ่น เพราะเหตุที่ไม่มีการศึกษาเชิงตัวเลข นอกจากนี้ แต่ละชนชั้นย่อมมีความแตกต่างหลายระดับอีกด้วย (ศัพท์ฝ่ายซ้ายสมัยเก่าเรียกว่า “ชนชั้น”)

ดังที่ได้เคยกล่าวแล้วว่า ในรายงานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะระบุเฉพาะคนจน คนจนมาก จนน้อย และเกือบจน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป., หน้า 6) ไม่ได้กล่าวเรียกคำว่า กลุ่มคนชนชั้นกลางล่าง ชนชั้นกลางกลาง ฯลฯ สำหรับนิยามความจน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใช้ความหมายของความจนสมบูรณ์ แต่สำหรับในการแบ่งกลุ่มคนเป็น 5 ชั้นชั้นในที่นี้เป็นการพิจารณาโน้มไปในเชิงเปรียบเทียบ กลุ่มคนจนหรือกลุ่มคนชนชั้นล่างนั้น มิได้ยึดนิยามความจนตามความหมายความยากจนสมบูรณ์อย่างเคร่งครัด กลุ่มคนจนในชุมชนไม่ใช่ทุกคนจะมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนตามนิยามความจนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งนี้กลุ่มคนจนในชุมชนมีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยของตน กล่าวโดยประมาณสำหรับกลุ่มชนชั้นกลางล่างในชุมชน จะมีรายได้ประมาณหมื่นบาทต่อเดือน แต่ไม่ถึงสองหมื่นบาทต่อเดือน กลุ่มชนชั้นกลางกลางในชุมชน จะมีรายได้ประมาณสองหมื่นกว่าบาทขึ้นไป การแบ่งตามรายได้นี้มิได้ยึดอย่างจริงจังมากกว่าการประเมินในเชิงคุณภาพ การระบุรายได้ที่ชัดเจนเป็นเรื่องยาก เพราะไม่มีฐานการศึกษาในระดับประเทศในปัจจุบันให้อ้างอิง รวมทั้งในส่วนชนชั้นกลางกลางนั้น ในภาพรวมประเทศ น่าจะมีความหลากหลายระดับย่อยไม่น้อย

การพิจารณารายได้ต่อคนนี้เป็นไปอย่างสัมพันธ์กับรายได้ทั้งหมดในครัวเรือน ยกตัวอย่างเช่น นาย ก อาชีพขับรถแท็กซี่ มีรายได้ 16,000 บาท ถ้าเขาเป็นโสด เขาน่าจะเป็นชนชั้นกลางล่าง แต่ในกรณีที่เขาหาเลี้ยงภรรยาซึ่งเป็นแม่บ้าน เท่ากับรายได้เฉลี่ยในครัวเรือนจะเท่ากับ 8,000 บาท นาย ก พิจารณาตนเองและคนในชุมชนก็ประเมินสอดคล้องกันว่า นาย ก มีฐานะทางเศรษฐกิจจัดอยู่ในกลุ่มคนจน

สำหรับที่คนในชุมชนมีตรมงคล ใช้คำว่า “จน” “พอมีพอกิน” และ “ปานกลาง” นั้น ผู้ศึกษาขอปรับ/เทียบเป็นดังนี้

“จน” คือ กลุ่มคนหรือกลุ่มคนชนชั้นล่าง มีสัดส่วนประมาณ 10% ของคนทั้งชุมชน

“พอมีพอกิน” คือ กลุ่มคนชนชั้นกลางล่าง มีสัดส่วนประมาณ 70% ของคนทั้งชุมชน

“ปานกลาง” คือ กลุ่มคนชนชั้นกลางกลาง มีสัดส่วนประมาณ 20% ของคนทั้งชุมชน

โดยในชุมชนนี้ ไม่มีกลุ่มคนชนชั้นกลางบน และกลุ่มคนชนชั้นบน

การเลือกผู้ให้ข้อมูล

ในจำนวนคนในชุมชน 450 คน (88 ครัวเรือน) การศึกษานี้เลือกผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 27 คน โดยเน้นจากประเด็นการแบ่งตามฐานะทางเศรษฐกิจ ดังนี้

กลุ่มคนจน จากสัดส่วนทั้งชุมชนมีประมาณ 10% การศึกษานี้ศึกษาครบทั้งหมดคือจำนวน 7 คน

กลุ่มคนชนชั้นกลางล่าง จากสัดส่วนทั้งชุมชนมีประมาณ 70% การศึกษานี้ศึกษาจำนวน 14 คน

กลุ่มคนชนชั้นกลางกลาง จากสัดส่วนทั้งชุมชนมีประมาณ 20% การศึกษานี้ศึกษาจำนวน 6 คน

ภาพรวมเชิงประชากรของผู้ให้ข้อมูล

ถ้าจำแนกตามอาชีพ ได้ดังนี้

แม่บ้านหรือไม่ได้ประกอบอาชีพ	3 คน
ขายอาหาร/เปิดร้านขายของ	3 คน
ลูกจ้างชั่วคราวกรุงเทพมหานคร	2 คน
อาสาสมัครสาธารณสุข	1 คน
พนักงานรัฐวิสาหกิจ (ขสมก.)	1 คน
ลูกจ้างธุรการในบริษัท	2 คน
พนักงานรักษาความปลอดภัย	2 คน
พนักงานทำความสะอาด	3 คน
คนขับวินมอเตอร์ไซด์รับจ้าง	4 คน
คนขับแท็กซี่	3 คน
คนขับรถตู้รับจ้าง	1 คน
ช่างไฟฟ้า, ช่างแอร์	2 คน

จำแนกตามเพศ

ชาย	16 คน
หญิง	11 คน

จำแนกตามอายุ

19 ปีลงไป	1 คน
20 – 29 ปี	1 คน
30 – 39 ปี	6 คน
40 – 49 ปี	11 คน
50 – 59 ปี	4 คน
60 – 69 ปี	2 คน
70 ปีขึ้นไป	2 คน

จำแนกระดับการศึกษา

ประถมศึกษา	8 คน
มัธยมต้น	8 คน
มัธยมปลาย/ปวช.	6 คน
อนุปริญญา	4 คน
ปริญญาตรี	1 คน

ความ “ยาก” ของความหมายของคำว่า “จน”

แม้ความจนที่เราใช้ทั่วไป จะหมายถึงเรื่องทางเศรษฐกิจ แต่การที่คำว่า “จน” มีความหมายถึง “ไม่มี” “ไม่พอ” หรือ “ขาดแคลน” (สมชัย จิตสุชน, 2545, หน้า 9) ดังนั้น ความหมายจึงสามารถคลุมไปยังมิติทางจิตวิทยาได้ด้วย ดังกรณีผู้ให้ข้อมูลที่คนในชุมชนประเมินจากภววิสัยว่าเขามีฐานะทางเศรษฐกิจเป็นคนจน แต่ตัวเขาเองไม่เรียกตนเองเป็นคนจน เพราะเขารู้สึกว่าตนไม่ขาด (เช่น ไม่ขาดภูมิปัญญา รู้จักพอเพียง ไม่จนความสุข) ในทางกลับกัน ผู้ให้ข้อมูลที่คนในชุมชนประเมินจากภววิสัยได้ว่าเขาเป็นผู้มีฐานะปานกลาง ตัวเขาทั้งหลายกลับมองตนเองว่าจน เพราะเขารู้สึกเปรียบเทียบกับคนที่รวยกว่าที่อยู่นอกชุมชน เพื่อความสะดวก สำหรับการศึกษานี้จะใช้คำว่า “จน” จากมุมด้านเศรษฐกิจ ส่วนรู้สึกจนหรือไม่ในมุมทางจิตวิทยา ได้จัดไปอยู่ในส่วนของคำว่า “ความรู้สึกมั่นคงในชีวิต”

ความสำคัญของท่าที วิธีการศึกษาและกรอบความคิดที่ถูกต้องในการตีความทำความเข้าใจ

แม้ผู้ศึกษาจะเป็น “คนใน” แต่ความเป็นคนในชุมชนใหม่แต่ข้อดีก็หาไม่ ความเป็นคนในชุมชน รวมทั้งความเป็นมนุษย์ในทางสังคมที่สังกัดชั้นหนึ่ง ก็ทำให้มีข้ออ่อนในการทำความเข้าใจ คนในชุมชนได้เช่นกัน ผู้ศึกษาอยู่ในวัยกลางคน และกำลังอยู่ในช่วงของการเร่งสร้างฐานะ ดังนั้นเมื่อเก็บข้อมูลแล้วเห็นคนในชุมชนในส่วนที่มีฐานะยากจนแต่กลับบอกว่า ตนเองมีความมั่นคงในชีวิต ผู้ศึกษาไม่อาจทำใจเข้าใจได้ ผู้ศึกษามองว่าเป็นการให้ข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ หรือไม่ก็เกิดจากการให้ข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลเองรู้จักตัวเองไม่ดีพอ (เป็นการให้เหตุผลแบบเข้าข้างตนเอง/ Rationalization)

เมื่อได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับอาจารย์ที่ปรึกษาหลายครั้ง รวมทั้งการที่อาจารย์ที่ปรึกษาได้ลงชุมชนกับผู้เขียนด้วย ในเวลาต่อๆ มาผู้ศึกษาจึงค่อยๆ พัฒนาความเข้าใจชุมชนในมุมมองใหม่ โดยพิจารณาว่าในการรับฟังคำให้สัมภาษณ์หลายต่อหลายครั้งของผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนการสังเกตการณ์และคิดทบทวนการอธิบาย “ภาพ” ที่ได้จากการสังเกต ด้วยการเพิ่มความระวังการใช้คำนิยมส่วนตัวไปตัดสินผู้ให้ข้อมูล และเข้าใจ “โลก” ของผู้ให้ข้อมูล แทนที่จะนำ “โลก” ของผู้ศึกษาเองไปแทนที่ “โลก” ของผู้ให้ข้อมูล (เข้าใจเหตุผล/ Rationality ของผู้ให้ข้อมูลเอง)

แนวคิด “ความรู้สึกมั่นคงในชีวิต” ที่อาจารย์ที่ปรึกษาเสนอให้ผู้เขียนพิจารณาเป็นกรอบความคิดในการศึกษา เป็นเครื่องมือช่วยในการอธิบายปรากฏการณ์หรือโลกในมุมของผู้ให้ข้อมูลต่างๆ โดยอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอให้ผู้เขียนลองนำไปพิจารณาทดสอบมันในฐานะเป็น “สมมุติฐาน” ก่อนซึ่งข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์อาจขัดหรือแย้งกับสมมุติฐานดังกล่าวก็ได้ (ซึ่งสามารถละทิ้งกรอบดังกล่าวได้ต่อไป) หรือข้อมูลเชิงประจักษ์อาจนำไปสู่การปรับขยายหรือแก้ไขกรอบความคิดหรือสมมุติฐานอย่างไรก็ได้